

Tasarımın Ekonomi Politiği

“İnsanı Yaratan Tasarım”

Political Economy of Design

“Design That Creates Human”

Devrim BARAN^(*)

Özet

İnsanın farklı deneyimlerle gerçekleştirdiği sayısız eylemin, hayatını sürdürdüğü maddi yaşamını hızla dönüştürdüğü, bu dönüşümün yansıması olarak kendini de farklılaştırdığı tüm ilişki düzlemlerinde tasarım kavramı kendi gücünü hissettirmektedir. Dolayısıyla Marks’ın emeği tanımlamak için “pasın, havanın ya da insan kanının bileşiminde oksijenin bulunması” tanımlamasında olduğu gibi tasarımın da düşünsel ya da fiziksel tüm sosyal ve maddi yaşama sızdığı söylenebilir. Gerçekten de özellikle günümüzde, içinden tasarım kavramının çekilip alınabileceği herhangi bir yaşam kesitinden bahsedilemiyorken bu girift kavramın izlerine rastlanan her gözlemin derin bilimsel soyutlama ile tekrar düşünülerek somut ilerleyici gerçeklere ulaşılması ancak ekonomi politik yöntemle mümkün gözükmektedir. Bu çalışmanın, ekonomi politik yöntemle tasarım kavramını tanımlarken ‘tasarımın ekonomi politiği’ne de ışık tutması amaçlanmıştır.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355

Özgün Araştırma Makalesi (Original Research Article)

Geliř Tarihi: 24.10.2017 Kabul Tarihi: 26.11.2017

^(*) Yrd. Doç. Dr. Üsküdar Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölüm Başkanı, devrim.baran@uskudar.edu.tr / devrimbaran@gmail.com

Devrim BARAN

Anahtar Kelimeler: *Tasarım, Eleştirel Ekonomi Politik, Tasarımın Ekonomi Politigi, Ekonomi Politik Yöntem*

Abstract

Design concept demonstrates its power on every plane of relationship that human (individual) gains various experience through countless actions and transform their material life, and as a reflection of this transformation change themselves. Hence, as in Marx' understanding of labour indicating "the oxygen existing in the rust, in the air, or in the composition of the human blood"; it can be said that design also permeates through the social and material life both intellectually and physically. Especially today, as design can not be taken out from any slice of life, rethinking of every observation, that one encounters the traces of this intricate concept, with deep scientific abstraction to reach palpable progressive facts seems possible only through methods of political economy. This paper aims to light the way for the "political economy of design" while defining design concept with the methods of political economy.

Keywords: *Design, Critical Political Economy, Political Economy of Design, Methods of Political Economy*

Giriş

"Emek araçlarının (aletlerin) yaratılması ve kullanılması insan çalışmasını (işini) her çeşit çabadan ayırt eden en mükemmel kıstastır. Bundan ötürü Franklin insanı şöyle tanımlamıştı: İnsan alet yapan [tasarlayan] bir hayvandır."¹

Toplumların ekonomik katmanları, sınıfları ve onların güç ilişkilerini hem yansıtan hem de etkileyen önemli bir hareketliliğe sahiptir.

1 Karl Marks, *Kapital*, Cilt I, çev. Alaattin Bilgi, (Ankara: Sol Yayınları 2004), s. 167. (Köşeli parantez yazarın notudur.)

Tasarımın Ekonomi Politikği “İnsanı Yaratan Tasarım”

Dolayısıyla politika, toplum ya da insanın yaratıcı üretimlerine ilişkin ekonomik yansımaların birbirinden farklı/ayrı uzmanlık alanları olarak değerlendirildiği, incelendiği ya da öğretildiği her karşılaşma toplumsal, düşünsel ve kültürel çeşitliliğin yok edildiği, güç ilişkilerinin görünmez kılındığı (sömürünün meşrulaştırıldığı) kısır sonuçlar doğurmaktadır. Bizzat insan eliyle yaratılan tüm kötülüklerde olduğu gibi bu sonuçların da büyük ustalıklarla gizlendiği ideoloji ve medya benzeri majör alanların baş sırasında artık tasarım etkinliğinin yer aldığı yakın gelecekte çokça tartışılacaktır. Bu son kurulan cümlede de olduğu gibi, medyanın ya da tasarımın suçlandığı düşüncelerde genellikle göz ardı edilen küçük bir detayın hatırlatılması gerekmektedir: Bu suçlanan unsurlardan hiçbiri nefes almıyor! Medya ya da tasarım kandırıyor diyerek tek ve gerçek suçlu olan insanı yine medya ya da tasarımı kullanarak gizlemeye çalışmanın korkunç diyalettiği ancak, merkeze insan ve onun ürettiği maddi yaşamını önceleyen ‘eleştirel ekonomi politik’ koyularak aşılabılır. Çünkü insan eli değmeyen hiçbir ideoloji kendini iletişim kanalları aracılığı ile yayamaz, tıpkı bizzat insan eli ve düşüncesinden doğmayan hiçbir tasarımın insanları tüketim canavarına dönüştüremeyeceği gibi. Dolayısıyla ‘sunulan gerçek’ üzerinden ‘gizlemek istenilen’ gerçeği göstermeme yollarını geliştirme uğraşına dönüşen tasarım, bir gün insan ve ‘onun kendini üretimiyle’ (eleştirel ekonomi politikle) yüzleştirildiğinde, tasarım yazarlarının kulağına ‘yaşamı belirleyen asıl şeyin kendini maddi ve düşünsel olarak üreten insanın *bunu nasıl yaptığı*’ sorusu fısıldanacaktır.

Emile Botigelli’nin “Ekonomi Politikğin Eleştirilmesine Katkı” için yazdığı giriş yazısında Marks’ın “*Devletin yapısını meydana getiren, insanların iradesi değil insanlar arasındaki ilişkilerin objektif durumudur; Hegel’in sandığı gibi burjuva toplumu hukuki yapıyla açıklanamaz. Hukuk bir üst yapıdır ve burjuva toplumu ancak mülkiyet ilişkileriyle açıklanır*” diye düşündüğünden

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355

Devrim BARAN

bahseder.² Tasarım kavramının da insan iradesiyle olgunlaşan ancak ekonomik sonuçlarla şekillenen günümüz algısı, yalnızca tasarım disiplinleri ya da prensipleri ve algı psikolojisi ya da ergonomi vb. akademik üst yapı söylemlerle açıklanamaz ve tanımlanamaz; dahası anlaşılamaz. Sonuçta tasarımın herkesin görebildiği biçimsel ve teknolojik değişimleri ile insana dokunan kısımları üzerinden yürütülen güncel tartışmalarının, durum komedisi gibi anlık heyecan yaratmaktan ileri gidemiyor olması da bunun kanıtıdır. Dolayısıyla Marks'ın

“...hayatlarının (varlıklarının) sosyal üretiminde insanlar, iradeleri dışında belirli, zaruri ilişkiler [yani] maddi üretim güçlerinin belirli bir gelişme derecesine tekabül eden üretim ilişkileri kurarlar. Bu üretim ilişkilerinin tümü, toplumun ekonomik yapısını, üzerinde hukuki ve siyasi bir üst yapının yükseldiği ve kendisine belirli sosyal bilinç şekillerinin tekabül ettiği somut değeri meydana getirirler. Maddi hayatın üretim tarzı genellikle sosyal, siyasi ve fikri hayat sürecini belirler. (şartlandırır)”³

...şeklinde kısaca dile getirdiği ve çalışmalarına yön verdiğini belirttiği bu sonuç, tasarım kavramının tarihsel gelişimini yeniden anlamaya çalışmak için kılavuz olarak ele alınabilir. Çünkü “İnsanların varlıklarını (hayatlarını) belirleyen bilinçleri değil, aksine insanların bilinçlerini belirleyen onların sosyal varlığıdır.”⁴ diye devam eden aynı sonuç yazısından, tasarımla şekillenen ve gelişen iktisadi çevrenin insan hayatı ve bilincini yarattığı, ardından bu bilincin tasarlamaya devam ettiği ve sonuç olarak birbirinden koparılamayan bu döngünün tasarımı ‘kavramlaştırdığı’ (kendi anlamını yarattığı/oluşturduğu) düşüncesine de ulaşılabilir.

2 Karl Marks, *Ekonomi Politikin Eleştirisine Katkı*, çev. Orhan Suda, (İstanbul: May Yayınları 1974), s.V.

3 Karl Marks, *a.g.e.*, s.5.

4 Karl Marks, *a.g.e.*, s.5.

Tasarımın Ekonomi Politikliği “İnsanı Yaratan Tasarım”

İnsan ayrı ayrı ya da birlikte gösterdiği çabanın ürünü olarak cisimleri nasıl kullanacağını ve ondan nasıl yararlanacağını, belki de ilk olarak hayatta kalma güdüsüyle kavramaya başlar. Bu kavrayış, işlevini fark ettiği ve doğal çevrede var olan şeyleri anlamak, birleştirmek, düzenlemek yani tasarlamak demektir. Yan yana getirilen ve düzenlenen yani tasarlanmaya başlayan cisimlerin ihtiyaçlar doğrultusunda ve daha derinlikli geliştirilmesiyle oluşan “kullanım değeri” olgusunun da insanoğlunun yaşamına böyle bir giriş yaptığını söylemek çok zor bir çıkarım olmasa gerek. Aslında söylenmeye çalışılan, içinde yaşadığı geniş evrenle ilgili biriktirdiği deneyimlerin gerçekte, tasarladığı nesnelere üzerinden ulaştığı “kullanım değeri birikimi” olduğunu keşfeden insan zihninin düşünmeye alışmış ve hızla bilinç kazanmaya başlamış olduğudur.

İnsan bir nesne tasarlar (yapar) ve adını örneğin mızrak koyar. Artık o insanın bilinci, tasarladığı o nesneyi yaşamını kolaylaştıracak/şekillendirecek biçimde kullanmaya başladığı andan önceki varlığının sahip olduğu bilinçle aynı değildir, çünkü mızrağı tasarlayarak bu nesnenin sağlayacağı tüm olanaklara kavuşan “mızrağı tasarlamış bir insan bilinci” ile karşı karşıyayızdır. Mızraksız bir insan olarak avlayamayacağı besin maddelerine artık sahip olduğu düşünüldüğünde, aslında bu insanın mızrağı tasarlarlarken hayatta kalmasını sağlayacak besin maddelerine sahip olabilecek insanı, dolayısıyla sonraki nesilleri de tasarladığı ortadadır. İnsan olmadan mızrak hiçbir işe yaramayacaktır, çünkü aslında o nesne mızrak olarak tasarlanıncaya kadar doğada zaten var olan sıradan bir dal, kemik ya da taş parçasıydı. Bu parçaların birlikte kullanılmasıyla mızrak olarak kazandığı işlev o insanın ulaştığı bilinçliliğin ürünüdür, yani mızrağın işe yaramasında “mızraklı insanın bilincinin” altının çizilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak mızrak, “mızraksız insan bilincinin” ellerinde işe yaramayacak bir nesnedir; tasarım ve insan etkileşiminin/bilinçliliğinin oluştuğu ve geliştiği yani ‘emek’ ve ‘kullanım değerinin’ var olduğu nokta da burasıdır. Dolayısıyla “İnsanın çalışma araçları yardımıyla, doğadaki

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355

Devrim BARAN

eşyaları kendine mal ettiği, onları dönüşüme uğratarak kendisine yararlı hale getirdiği, amaçlı ve bilinçli faaliyeti...”⁵ diye başlayan tanımın, makalenin başlığına bakarak tasarım kavramı için yapıldığını düşünenlerin bu tanımın ‘emek’ için yapıldığını okuduklarında şaşkınlıkları doğaldır. Çünkü bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilen bilinçli dönüşümler, yarar sağlama güduları, yaşamı kolaylaştırma uğraşı gibi tanımların tasarım kavramını açıklayan cümlelerde de ortak öğeler olarak sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. “**Emek** en başta insan ile doğa arasında bir süreçtir; insanın doğa ile kendisi arasındaki madde alış-verişini kendi faaliyetiyle sağladığı, düzenleyip denetlediği bir süreçtir.”⁶ Marks’ın bu cümlesinde yer alan ‘emek’ kelimesi ‘tasarım’ kelimesiyle yer değiştirildiğinde kusursuz bir ‘tasarım tanımlamasının’ girişi gibi durmaktadır; zihinsel ve fiziksel olarak.⁷ Dolayısıyla mızrağı tasarlayan insan bilincinin gelecek nesilleri de tasarlamaya başladığı aşamada yarattığı ilk önemli “kullanım değeri” kavramına ek olarak artık “emek” kavramını da ekleyebiliriz, çünkü Marks’ın aynı cümlesinin devamında yer alan şu kısım:

“İnsan, doğadaki eşyaların karşısına bir doğa gücü olarak çıkar, bedenselliğini temsil eden doğa kuvvetlerini; kollarını, ayaklarını, baş ve ellerini, doğadaki eşyaları kendi yaşamı için kullanabileceği bir biçimde elde etmek amacıyla harekete geçirir. Bu hareket sayesinde kendi dışındaki doğaya etki yapıp onu dönüşüme uğratarak, aynı zamanda kendi doğasını da değiştirir. Kendi

5 Manfred Buhr, Alfred Kosing, *Bilimsel Felsefe Sözlüğü*, (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları 1999), s.79.

6 Manfred Buhr, Alfred Kosing, *a.g.e.*, s.80.

7 “*Kafa Emeği ve Kol Emeği: Başlangıçta bir birlik oluşturduğu halde, daha sonra toplumsal iş bölümünün ortaya çıkmasının yol açtığı sınıflarla birlikte birbirinden ayrılıp bağımsızlaşan, kafa emeğinin tamamen varlıklı sınıfların tekeline geçmesiyle de sosyal birer karşıtık durumuna gelen ve ancak sınıfsız toplumda sınıf çelişkilerinin ve toplumsal iş bölümünün aşılmasından sonra, daha yüksek bir basamakta gene bir birlik oluşturacak olan insan faaliyetinin iki yanı.*” Manfred Buhr, Alfred Kosing, *a.g.e.*, s.230.

Tasarımın Ekonomi Politikliği “İnsanı Yaratan Tasarım”

doğası içinde uyuklayan güçleri geliştirir, bu güçlerin birbiri üzerindeki etkilerini kendi egemenliği altına alır.”

... okunduğunda ise yaptığı emek tanımı ile aynı zamanda ne denli başarılı bir tasarım tanımına da imza attığına ve bunun şimdiye kadar nasıl fark edilmediğine hayıflanmamak mümkün değildir. Kullanım değeri ya da emek gibi ekonomi politikte anılan kavramları eş zamanlı olarak rahatlıkla tasarım üzerinden de konuşabildiğimiz bir göstergesi olması açısından lütfen şu alıntıda yer alan “emek” kelimesini “tasarım” ile yer değiştirerek tekrar okuyun, anlayacaksınız: “... **Emek**, amaçlı bir faaliyet olarak bilinç ve iradeyi kapsar; çünkü tasarlanmış sonuç, daha işin başında fikrinsel biçimde vardır. İnsan, emeğini kullanarak güçlerini ve yeteneğini geliştirdikçe, kendi varlığını da gerçekleştirir.”⁸

Bu yazı kapsamında tasarım kavramının, yapmak, kullanmak, seçmek vb. eylemsel ve yaşamsal somut sonuçları üzerinden oluşan bir ‘soyutlama’ olduğu⁹ ve de tasarımın gelişimi ile üretimi sırasındaki fikir ve katkıların, tasarımcı tarafından görülen, algılanan ya da kavrananlar veya sosyo-politik/ekonomik/kültürel etkilerin duyumsanan sınırları içinde oluştuğu kabul edilmektedir. Bunlar (ya da bölgesel farklarla saptanabilecek yerel tutumlar) kimi zaman tasarımcıyı, tasarımını geliştirirken geri dönüp, kritik gördüğü toplumsal sinir uçlarını dikkate almaya, gerekli görülen değişiklikleri yapmaya, istenmeyen koşulları kaldırmaya veya daha iyi bir iletişim için alternatif üretmeye yöneltir. Dolayısıyla tasarım kavramının maddeci diyalektik yöntemle ulaşılan soyutlaması üzerinden yürütülecek tartışmaların, ‘nesnellik¹⁰ ile tarafsızlık’ arasındaki fark üzerinden sürdürülen

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355

8 Manfred Buhr, Alfred Kosing, *a.g.e.*, s.80.

9 Soyut-somut tartışması içinde yer alan tasarım kavramı için bakınız: Devrim Baran, “Tasarımın Diyalektiği: Diyalektik Kavrayışla Tasarım Kavramına Dokunma Denemesi”, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2016, say. 3, ss.104-107.

10 “... nesnel varlık demek mevcut eşyanın bilincin dışında ondan bağımsız olması demektir... bilginin nesnel içeriğinin ise öğrenen insanın bilincine nesnel gerçeğin

Devrim BARAN

tartışmalarla benzeştiği birçok yakınlaşma vardır. Bilindiği gibi nesnellik, arzu ya da ön yargı gibi öznel düşüncelerin arındırıldığı ‘gerçeklik’ ve ‘mantık’ esasları üzerine temellendirilir. Ancak bu, söz konusu esaslara uyan bir tasarımın aynı anda bir ideolojiyi de üretiyor/yayıyor olmadığı anlamına gelemmez; yani tarafsızlığın sorgulanması, tasarımcının deneyimleri, eğilimleri ve değerleri üzerinden oluşan tasarımın öznel yapısının gerçekliğe ve mantığa ne ölçüde bağlı kaldığının araştırılmasından öte, sorgulanırken hangi soruların seçildiği (sorulan ya da sormamayı seçtiklerimiz) ile değerlendirilmelidir.

Dolayısıyla gerçeklik ve mantık esaslarına bağlı görünen bir tasarım etkinliğinin tarafsız¹¹ olduğu söylenemeyeceği gibi sorulması gereken doğru soruların da, çalışmalarında “yeni oluşan sanayi kapitalisti” referansı bulunan Adam Smith’in temsil ettiği” klasik ekonomi politik” ile referanslarını her zaman işçi sınıfından alan Karl Marks’ın temsil ettiği “eleştirel ekonomi politik” üzerinden saptanması gerekmektedir.¹²

aslına uygun biçimde yansımaları, yani bilgi ve bilgisi edinilen eşyanın örtüşmesi demektir. Nesnellik: Maddeci diyalektiğin ve onun yanı sıra bilimsel araştırmanın, önermelerin, teorilerin söz konusu nesnelere ya da nesne alanlarıyla örtüşmesini sağlamayı -önermelerin, teorilerin vb. içinden, öznel düşünceleri, arzuları, ön yargıları uzaklaştırmayı- amaçlayan yönlemsel isteği. Bu anlamda maddeci diyalektik öğrenmenin kaçınılmaz ögesi ve zorunlu koşulu olarak Lenin’in söylemiyle “daima incelemenin nesnellliğini” ister. Nesnelcilik ile nesnellik birbirinden ayrı kavramlardır.” Manfred Buhr, Alfred Kosing, “Bilimsel Felsefe Sözlüğü”, (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları 1999), s.296.

11 “Tarafluluk: Sınıflı toplumda toplumsal bilincin ve bireysel eylemin her biçiminin sınıfsal karakterini dile getiren ilke... İnsan toplumunu tüm tarihinde insanlar pratik olarak taraf tutarlar; bu bilerek ya da bilmeyerek olabilir, hatta tarafsızlık biçimine bile bürünebilir... sınıflara bölünmüş bir toplumda, tarafsızlık akıl alacak şey değildir.” Manfred Buhr, Alfred Kosing, a.g.e., s.395.

12 Douglas Dowd, *Kapitalizm ve Kapitalizm’in İktisadi-eleştirel bir tarih*, çev. Cihan Gerçek, (İstanbul: Yordam Kitap 2013), s.33.

Ekonomi Politik

1800’lerde sanayi devriminin Britanya’da filizlenen ve önlenemeyen yükselişle oluşmaya başlayan ‘klasik ekonomi politikğin’ isim babası Markstır. İngiliz William Petty ve Fransız Pierre de Boisguillebert gibi ‘klasik ekonominin’ öncüleriyle Adam Smith, David Ricardo, Thomas Robert Malthus, Jeremy Bentham gibi ‘klasik ekonomi politikçilerin’ bilinçli kapitalist toplum yandaşlığını kapsayan bir deyimdir. Adam Smith zenginlik kaynağı olarak sosyal iş (emek) ve özellikle iş bölümü ile işin yapıldığı yerdeki sosyal ilişkilerin milletlerin zenginlik kaynağına olan etkilerini araştırırken Ricardo ise ekonomi politikliği, toplumu oluşturduğunu düşündüğü üç sınıf (toprak sahipleri, sermaye sahipleri ve emekçiler) arasındaki dağılımın düzenlendiği bir bilim olarak ele alır. Ardından Marks’la Engels 1844 *El Yazmaları* ve *Komünist Manifesto*’yla ekonomik süreci, insanların ihtiyaçlarını gidermeye yarayan maddi araçların üretim ve dağılımının sosyal süreci olarak ele aldıkları ayırıcı ekonomi politik çizgiyle kapitalizmin iktisadi kanunlarını eleştirel olarak ortaya koyarlar.¹³ İnsanlar arasında kurulan üretim ve dağılım ilişkilerinin, üretim güçlerinin gelişmesiyle oluşan çelişkinin içinde normalleşeceğini düşünen Marks ‘*Kapital, Almancaya İkinci Baskısına Sonsöz*’ kısmında dile getirdiği gibi modern toplumun ekonomik hareket kanunu üzerindeki örtüyü kaldırmak istemektedir. İşte bu istek ki tasarımın üzerine serilen örtünün ancak üst yapı söylemlerden arındırılarak kaldırılabilceği ve kavramsallaştırılabileceği düşüncesini yani bu çalışmanın çıkış noktasını temsil etmektedir.

Kısaca Smith okunduğunda yazılanların büyük bir çoğunluğunu ‘sömürenler’, Marks okunduğunda ise ‘sömürülenlerden’ oluştuğu gözlemlenebilir; yani aslında her ikisinin de işçi sömürsünü kapitalizmin özü olarak düşündükleri anlaşılmaktadır. “*Her ikisi de düzgün, onurlu yanıtlar*

13 Oskar Lange, *Ekonomi Politik: Akımlar ve Bilimsel Bilgilerin Belirlenmesi*, (İstanbul: Ataç Kitabevi 1968), çev. Muvaffak Şeref, ss.4-5.

Devrim BARAN

*verdiler. Her biri çok farklı şekilde “nesnellik” ile “yansızlık” arasındaki ciddi farka işaret etti. Her ikisi de nesnel, gerçekliği ve mantığı da sündürmediler, ama ikisi de yansız değildi: karşıt toplumsal çıkarları dile getiriyorlardı.”*¹⁴

Benzer şekilde tüm iyi niyetli çabalara rağmen kapitalizmin içinde doğan ve gelişen akademik üst yapıların doğal ortamlarında geliştirdikleri sermaye yanlısı tasarım anlatımlarıyla kavramsallaştırılamayan bu terim öзде insana odaklansa da insanı vareden maddi yaşamın göz ardı edilen soyutlamaları (eleştirel ekonomi politiğın eksikliği) nedeniyle toplumsal bir karşılık yaratamayacaktır. Antik çağ ve Aristoteles’le başlayan iktisadi faaliyetler (insanca değerlerin yaratıcısı olarak ve kurulu düzeni korumak amacıyla); her malın iki değeri bulunduğunu okuduğumuz “Poitika”da ekonomik (doğadan gelen, doğal ekonomi, kullanım değeri) ve chrematistik (insanların birbirleriyle olan ticareti, servet edinme, değişim değeri)¹⁵, “Nikomakhos’a Etik”de ise “... değiş tokuşu yapılan her şeyin belli bir şekilde karşılaştırılabilir olması gerekir. Para da bu yüzden ortaya çıkmıştır ve bir anlamda ortayı buluyor; çünkü o her şeyi ölçer, dolayısıyla aşırılığı ve eksikliği de ölçer, yani bir eve ya da besin maddesine kaç ayakkabımın eşit olduğunu ölçer...”¹⁶ açıklaması üzerinden ulaştığımız nomisma (para) ve nomo (uylaşım) kavramlarıyla izine rastlanabilir derinliğe ve geçmişe sahiptir. Milattan önce 322 yılında Khalkis’de yaşamını yitiren Aristoteles’in milattan sonra 2. yüzyılda yayınlanan metinlerinden başlayarak izini sürmeye çalıştığımız bu kavramın geliştiğı habitat olan ekonomi, Rousseau tarafından ise şöyle açıklanmaktadır:

14 Douglas Dowd, *a.g.e.*, ss.18-20.

15 Aristoteles, *Poetika*, çev. Furkan Akderin, (İstanbul: Say Yayınları 1987), ss. 12-29.

16 Aristoteles, *Nikomakhos’a Etik*, çev. Saffet Babür, (Ankara: BilgeSu Yayınları 2007), ss.102-104.

Tasarımın Ekonomi Politikliği “İnsanı Yaratan Tasarım”

“Bu sözcük [Manevi ve Politik] Grekçe ev (oikos) ve yasa (nomos) sözcüklerinden oluşmuştur ve aslında bir ailenin tümünün ortak iyiliği için evin bilgece ve dürüstlikle yönetilmesini belirtir. Anlamı, daha sonra büyük bir aileyi yani devleti kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu iki farklı anlamı ayırt etmek için sonuncu durumda genel ekonomi ya da politik ekonomi, birinci durumda ise ev ekonomisi ya da özel ekonomi sözcükleri kullanılır.”¹⁷

Aynı kaynakta Boulanger ekonomi politik için “...insanların toplum içinde yaşamalarını sürdürmeleri ve bu toplumda onları mutlu kılma sanatıdır ve insan ırkı için de bundan daha yararlı, daha ilgili ve yüce bir amaç olamaz”¹⁸ diye yazmıştır.

Antik, ortaçağ ve erken modern çağlarda iktisadi faaliyetler toplumsal yapının sahip olduğu kurumsal ve sosyal değerler kapsamında yürütülür ve dolayısıyla daha büyük toplumsal süreçleri etkilemezdi. Örneğin ortaçağda skolastik düşünürlerin *justum pretium* konusunda Aristotelesçi yaklaşımları gözlemlenirken bazılarının *aestimato*'ya gönderme yaptıkları ve fiyatların belirlenmesi konusunda öznel ya da nesnel öğelere dayandıkları, ancak her koşulda tartışmaların ahlak sorunu çerçevesinde gerçekleştirildiği bilinmektedir.¹⁹ Bu çağda ek olarak ekonominin din açılımlı ve kurulu olan düzenin devamlılığını önceleyen yaklaşımlarla tartışıldığı, üretim ve dağıtım süreçlerini yöneten kanunların incelenmediği de söylenmelidir. Konuyla ilgili ilk bilimsel hareketliliğe 16. ve 17. yüzyıllarda merkantilist yayınlarda (sermaye ile monarşi maliyesi arasında) rastlanmaktadır.²⁰ Değerin bir malı değiştiren insanın kişisel ihtiyacından değil, değiştirme zorunluluğu olan tüm insanların ortak ihtiyacından doğduğunu dile getiren Jean Buridanus,

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355

17 Diderot, D'Alembert, *Ansiklopedi ya da Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü* içinde Rousseau'nun kaleme aldığı “Ekonomi [Manevi ve Politik]” maddesi, çev. S. Hilav, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 1996), s.180.

18 Diderot, D'Alembert, *a.g.e.*, s.186.

19 İşıya Üşür, “Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları”, *Praksis*, sayı 10, 2003, s.214.

20 Oskar Lange, *a.g.e.*, s.77.

Devrim BARAN

ekonomiyi ilk kez dinden ayrı düşünerek özgürleştirmeye çalışan Nicolaus Oresmius, tarihsel olaylarda doğa ve insan etkisini sezerek tarihsel zorunlulukla kaderciliğe karşı çıkan liberal düşünceleriyle İbni Haldun, sosyal eşitsizlik düzeninin Tanrı işi olduğunu ve bu sebeple aynen korunması gerektiğini düşünen Luther, ilk kez kapitalist bir anlayışı kuramsal düzlemde savunarak emeği ekonomik bir değer kabul eden Calvin, ekonomik olayları dogmatik yaklaşımlar yerine deneysel çözümler üreten ve köleliğin kaldırılmasını savunan Bodin vb. ardından “ekonomi politik” deyimini 16, 17. ve 18. yüzyıllarda Devletçilik, ulusal ekonomiyi koruyuculuk ve sanayicilik sorunları üzerine yoğunlaşan merkantil dönemde (servet olarak) göreceğiz. Klasik ekonomi politiği ve onun son önemli temsilcisi Ricardo’yu burjuva bakış açısını aşamadığı ve kârı artı-değerden ayıramayarak iki farklı soyutlama düzeyine ulaşamadığı için “kör” olarak niteleyen Sungur Savran “... yetersizliklerine rağmen, Ricardo emek değer teorisini ayakları üzerine bir kez oturtmuştur. **Bu teorinin tutarlı bir hale getirilmesi Marks’ın sadece dehasını değil, aynı zamanda topluma farklı bir sınıfın, proletaryanın bakış açısından bakmasını da bekleyecektir**”²¹ diyerek 1867’de Kapital’in ilk cildinin yayınlandığı tarihe işaret edecektir.

1844’te burjuva üretim ilişkilerini sosyal üretim sürecinin son çelişmeli şekli olarak niteleyen Marks:

“Gelişmelerinin belli bir safhasında toplumun maddi üretim güçleri, mevcut üretim ilişkileriyle ya da bunların hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan mülkiyet ilişkileriyle çatışıyorlar; ... ekonomik üretim şartlarında meydana gelen -ve tam bilimsel bir şekilde gözlenebilen- maddi sarsıntı ile hukuki, dini, estetik ya da felsefi şekilleri kısacası insanların bu çatışmanın bilincine

21 Sungur Savran, “Ricardo’nun Dehası ve Körlüğü”, David Ricardo, *Ekonomi Politiğin ve Vergilendirme İnkeleri* içinde, (İstanbul: Belge Yayınları 2007), s. 21-22.

Tasarımın Ekonomi Politikliği “İnsanı Yaratan Tasarım”

varmalarını ve bunu sonuçlandırmalarını sağlayan ideolojik şekilleri birbirinden ayırt etmek gerekir.”²²

diyerek üretimi, üretim içinde bulunan insanlar arasında kurulan ilişkiler zemininde inceleyecek eleştirel ekonomi politikliği geliştirmiştir. Lenin’in ekonomi politikliği üretimden çok üretimdeki insanların toplumsal ilişkileriyle açıkladığı düşünce yapısını²³ Nikitin’de ise “*toplumsal üretim ilişkilerinin, yani insanlar arasındaki ekonomik-sosyal ilişkilerin gelişmesinin bilimidir*”²⁴ şeklinde görmekteyiz.

Buraya kadar özetlenmeye çalışılan ekonomi politik ancak bir yöntem olarak açıklandığında yazımızın konusu haline dönüşecektir. Bu aşamada Marks ve özellikle onun Kapital’ini çok iyi analiz eden Oskar Lange’in ekonomi politik yöntemi²⁵ çatı kaynak olarak kullanılacaktır. Nesnel ekonomik kanunların aktarımını yapabilecek bir bilgiye ulaşmanın yani bilgilenme yollarının tümünün bilime ait bir yöntem oluşturduğunu söyleyen Lange, benzer şekilde ekonomi politikğin de tüm bilimlerde olduğu gibi etkili bir yöntemle sahip olduğunu söyler:

“Ekonomi politikğin yöntemi art arda üç araştırma davranışına ayrılır. Bunlar: soyutlama, ilerleyici somutlama ve gerçekleştirilmedir. Soyutlama ekonomik sürecin esas -belirli koşullar içinde devamlı tekrarlanan- unsurlarını ve bu unsurlar arasında devamlı meydana gelen ilişkileri (oranları) zihinde [esas olmayan unsurlardan] ayırmaktır...”

22 Karl Marks, *a.g.e.*, s.6.

23 V. İ. Lenin, *Rusya’da Kapitalizm’in Gelişmesi*, çev. Seyhan Erdoğdu, (Ankara: Sol Yayınları, 1988), s.46.

24 P. Nikitin, *Ekonomi Politik*, çev. Hamdi Konur, (Ankara: Sol Yayınları 2012), s.27.

25 Oskar Lange, *Ekonomi Politik’in Metodu*, çev. Muvaffak Şeref, (İstanbul: Ataç Kitabevi 1966).

Devrim BARAN

Düşünce, nesnel olarak var olan dış evrenle, pratikte deneyimlenenlerin sürekli karşılaştırılması yoluyla oluşur; bu deneyim dış evrenin zihinde yalınlaşmış yansımalarını yani soyutlamayı gerçekleştirir:

“Soyutlama belirli koşullar içindeki bir ekonomik sürecin en genel unsurlarının ve de en genel ekonomik kanunlarının neler olduğunu ortaya koymakla sonuçlanır. Elde edilen sonucun ilerleyici somutlaması daha özgül koşullar içinde tekrarlanan unsur ve ilişkileri incelemekle olur. Son olarak gerçekleştirme, ilerleyici somutlama yoluyla elde edilen sonuçları, ekonomik sürecin, ilgili gözlemin koşulları içinde meydana gelen somut, sahiden oluşumuyla karşılaştırmaktır.”²⁶

Diğer iki aşama olan ilerleyici somutlama ve gerçekleştirme, düşünce ile nesnel gerçeğin tekrar karşılaştırılarak yeni düzenlemelerin yapılabilmesine olanak tanır, yani somutlama ve gerçeklemelerin sürekliliği düşünce ve gözlem arasında birbirini kontrol eden ya da düzenleyen ilişkiyi yaratır. Ampirik çalışma evreninde araştırma yapan teorik bilimlerin bilme yolu, bilme sürecinin diyalektik yapısını bu sıralamayla gerçekler.

Milyonlarca insanın farklı deneyimlerle gerçekleştirdikleri birçok eylemin maddi yaşamı çeşitli yollarla dönüştürdüğü, maddi yaşamın da dolayımında insanı şekillendirdiği ve birbiri içine geçen çözümlerin yaratıldığı, özellikle ekonomi politik gibi araştırma yöntemlerinde soyutlama, gerçek ve zorunlu olanı ortaya çıkartma eylemidir. Zaman zaman, rastlantısal olarak oluşan ne varsa onları zihinden temizleme yöntemidir. Girift yapısal özellik sergileyen ilişkileri (oranları), özgül olanlara indirgeyerek ayıklamaktır. Araştırma konusunu oluşturan zorunlu alanların yan unsurlarla çevrelediği karmaşık durumlarda soyutlamanın bilimsel değeri de artmaktadır; ekonomi politik için önemi de buradan gelmektedir. Kısaca ekonomi politikte “bilimsel soyutlama incelenen sürecin karşılaştırmalı gözlemine ve çözümlenmesine

26 Oskar Lange, *a.g.e.*, s. 22.

Tasarımın Ekonomi Politikği “İnsanı Yaratan Tasarım”

dayanır ki bu da az ya da çok genel, az ya da çok esaslı unsur ve ilişkileri, ikincil (beklenmedik) unsurlardan ayırmaktadır.”²⁷ Ekonomi politikğin yöntemi soyutlamadan sonra ilerleyici somutlama yoluyla ‘artık daha iyi kavranmış bir gerçeğe’ (mantık ile değerlendirilmeden geçirilmeden önceki aşamadan) geri döner. Benzer ilerleyici bir somutlamanın klasik bir örneği olarak Marks’ın Kapital’ini örnek gösteren Wlodzimierz Brus ekonomi politik yöntemi gayet yalın bir şekilde şöyle dile getirmektedir:

“Gerçeğin sahici ve eksiksiz bir görüntüsünü verebilmek için, onu meydana vuran somut biçimlerden hareketle derinliğine dalmak ve olayları çözümleyerek, yani soyutlama yönteminden yararlanarak bu biçimlerin özlerine varmak, sonra da soyutlamadan somuta, gerçeği meydana vuran somut biçimlere -ama bu kez sahici özlerin anlaşılmasıyla aydınlanmış biçimlere- bundan ötürü de çok yanlış bir bütünlük halinde örgütlenmiş, hayat dolu ve hayatla titreşen biçimlere doğru yolu ters yönde yürümek gereklidir.”²⁸

Tasarımın Ekonomi Politikği

Arkeologlar insanın dünyadaki varlığını tasarladıkları aletler üzerinden belirlerler; çünkü fizyolojisinin besin ve barınak edinmek için yetmeyen kısmını aletlerle tamamlamak zorundadırlar. Benzer olarak Nikitin Marks’ın da ekonomik dönemleri o dönemlerde üretilen maddi mallara göre değil maddi malları üreten iş aletlerine göre birbirinden ayırdığını söyler.²⁹ Burada insanların bireysel olarak ya da toplum içinde sürdürmeye çalıştıkları yaşamlarının doğayı değiştirdikleri ve yeniden şekillendirdikleri her saniyesinde yarattıkları değerden ve bu değerın bünyesinde barındırdığı tasarım kavramından bahsediliyor.

²⁷ a.g.e., s.26.

²⁸ Wlodzimierz Brus, “Marks’ın Kapital’inin Işığında Diyalektik Methodun Kimi Problemleri”, Oskar Lange içinde a.g.e., s.42.

²⁹ P. Nikitin, *Ekonomi Politik*, çev. Hamdi Konur, (Ankara: Sol Yayınları 2012), s.17.

Devrim BARAN

Barınmak, giyinmek ya da doymak için ortak bir çabanın ürünü olarak üreten insanın kapitalizmle evrimleşen sanal reflekslerine açıklık getirmek, ilk çağların yaşamını sürdürmeye çalışan insan çabası/kaygısının (**fizyolojik açıklığının**), orta çağın çarmlı gerilen çaresizliğinin (**sosyal kısırlığının**), geçtiğimiz yüzyılın gösteriş ve zenginliği, sınıf ve ülkelerarası savaşları, emek ve sömürsününün (**açgözlülüğünün**), içinde bulunduğumuz yüzyılın ise sanal varoluşunun (**açlığı unutuşunun**) tarihsel sürecini unutmamayı, eleştirel ekonomi politik çözümlerler üzerinden yapılacak bilimsel soyutlamaları ve ilerleyici somutlamaları gerektirmektedir. Tasarımın, aklı ve bilinci istila etmediği ve göz başta olmak üzere duyu organlarının gerçek işlevlerini unutturmadığı her sağlıklı düşüncenin günün sonunda kabul edebileceği çift taraflı sicili, ancak ekonomi politik bir yaklaşımla incelendiğinde eğitim, sağlık, barınma, ulaşım ve üretim konusunda insanlığa kattıklarının yanı sıra açlık, sefalet, sömürü, istila (emperyalizm) ve savaşları yarattığını da görebileceğidir. Eğer tasarım karşımıza buharlı lokomotifler ve gemiler olarak çıkmıyorsa sömürgeci toplumların Afrika'yı paylaşmaları, çatışmaları ve yarattığı kısımlar da olmayacaktı demek istiyoruz. Bunu derken de daha önce yazdığımız gibi kapitalizmin yarattığı insan bilinci değmeyen hiçbir tasarımın bunları yapamayacağı ön koşulunu unutmuyoruz:

“ ... Burjuvazi, henüz yüzyılı bulmayan sınıf hâkimiyeti süresince daha önceki kuşakların hepsinden daha büyük ve daha görkemli üretici güçler yarattı. Doğa güçlerine boyun eğdirilmesi, makineler, kimyanın sanayi ve tarıma uygulanması, buharlı gemiler, demiryolları, elektrikli telgraflar, koskoca kıtaların tarıma, nehirlerin gemiciliğe elverişli kılınması, mantar gibi biten dev nüfuslar –daha önceki yüzyıllarda, toplumsal emeğin bağrında bu üretici güçlerin yarattığına ilişkin bir önsezi olsun var mıydı acaba?”³⁰

30 Karl Marks, *Komünist Manifesto*, çev. Etem Levent Bakaç, (İstanbul: Zeplin Kitap 2015), s.42

Tasarımın Ekonomi Politikliği “İnsanı Yaratan Tasarım”

Sonuç olarak eleştirel ekonomi politikle Marks’ın yaptığı: “... büyük güçleriyle, gerekleriyle ve sonuçlarıyla “birbirine kenetli” ve dinamik ilişkili “parçalardan” oluşan organik bütünlüğünü görececek şekilde, kapitalist sürecin yüzeysel görünümünün arkasına geçmek ...”³¹ olarak özetlenebilir. Kapitalist sürecin yüzeysel görünümünün arkasına geçmek (eleştirel ekonomi politikliği kullanmak) tasarım kavramının her noktasında varlığını sürdürdüğü “dinamik ilişkili parçalar” üzerinden soyutlamasını, birbirine kenetli ve dolayımı fiziksel ve ideolojik parçalarının teker teker ve aynı anda incelenmesi ve de birbirini şartlandırmasını mümkün hale getirebilir. Sonuçta kullanılan bir tasarım ürününe bakarak onun tasarımcısı hakkında gerçek yargıya ulaşamayacağı gibi o tasarımcının sahip olduğu bilinç yalnızca “maddi hayatın çelişmeleriyle, üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki çatışma ile açıklanmalıdır.”³² Çünkü her türlü iletişim etkinliği (iletişim etkinliğinde tasarım başat rol oynamaktadır) kapitalist üretim biçimleri tarafından şartlandırılır; kapitalist toplumlarda ekonominin yapısal belirleyici olduğu göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla geldiğimiz noktada tasarımın onu egemen güçlerin aygıtı olarak gören araçsal yaklaşımın sonuçsuz çıkarımlarına hapsederek anlaşılamayacağı ortadadır. Sanal ihtiyaçlarını gidermeye çalışan insanların tasarlanan imgeler üzerinden yaratılan yuppilere³³ dönüşümünün tarihsel ve toplumsal sonuçlarını

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355

31 Douglas Dowd, *Kapitalizm ve Kapitalizm’in İktisadı-eleştirel Bir Tarih*, çev. Cihan Gerçek, (İstanbul: Yordam Kitap 2013), s.119.

32 Karl Marks, *Ekonomi Politikğin Eleştirisine Katkı*, çev. Orhan Suda, (İstanbul: May Yayınları 1974), s.6.

33 “Sınıfsız ve cinsiyetsiz bir toplum algısının yüklendiği ürünlerin tüketilmesine dair yaratılan sanal ihtiyaçlarını gidermeye çalışan insanlık yüzyılın sonlarında yeni bir çalışma döngüsüne girerken, modern çalışma düzeni içinde tüketim de günlük yaşamın büyük bir bölümünü kaplamaktadır. Yuppi kültürü tam da bu zamanlara denk gelmektedir. Cep telefonu ve dizüstü bilgisayar bağımlılığı olan, pahalı ve marka giyinen kentli profesyonellerden oluşan yuppilerin güç, statü ve lezzet imgelerinin yansıdığı eğlence ve modanın ticari dünyası olan reklamlar, bir

Devrim BARAN

gösterebilen ekonomi politik analizlere (soyutlamalara) ihtiyaç vardır. Örneğin en azından yakın tarih sayılabilecek dünya savaşlarıyla (1900-1950 arası) sarsıntıya uğrayan kapitalizmin soğuk savaş dönemi ve yeni çıkış arayışlarıyla (özellikle 1950-1970) hayatımıza soktuğu tüketimciliği³⁴ ve reklam olgusunu saptamadan “tasarımın kültürel boyutu” diyerek reklamları, reklamlarda sunulan ürünlerin tasarımları üzerinden yaratılan fetiş nesne açıklamalarını ve dönüştüğü söylenen toplumun şekilsel ve kültürel alışkanlıklarını karşılaştırmak ancak Kalle Lasn’ın³⁵ temenni sayılabilecek *Tasarım Anarşisi* isimli makalesi kadar heyecan yaratabilir. II. Dünya Savaşı’ndan önce de etkin kullanılan reklam sektöründe TV’nin yayılmasıyla yaşanan dönüşümler tüketimci anlayışta ve reklamda dev dönüşümler yaratır. Poul Baran’ın bu dönüşümlere yer verdiği makalesinden yapılan aşağıdaki alıntıda:

eğlence unsuru olarak yaşamların parçası konumuna gelmiştir;...yuppiler de bu ben-merkezci tüketim kültürünün tüketici modeli halini aldılar.” M.Sağocak, “Tasarımın Sosyo-Kültürel Boyutu”, (İstanbul: MEGARON YTÜ Mimarlık Fakültesi E Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, 2007) ss. 262-263.

34 “Tüketim ve tüketimcilik, aynı sürecin iki formu olarak, yemek yemek ve tıknamak gibi görülebilir: Yaşamak için düzenli olarak yemek şarttır, ancak düzenli olarak tıknamak başa deri açar; öte yandan, yeme içgüdüsel ve zaruri iken, tıknama alışkanlığı bireysel açıdan bir patolojiyi işaret eder. İşte tüketimcilik de, benzer şekilde, toplumsal bir patolojidir.” Douglas Dowd, a.g.e., s.206.

35 “Bizler, sanatçılar, yazarlar, çevreciler, eğitmenler ve adil takasçılardan, ayaktakımından, iflah olmazlardan ve hoşnutsuzlardan oluşan küresel bir ağız. Bizler, anarşist, gerilla, mem savaşçısı, şair ve filozoflarız. Amacımız, mevcut iktidar odaklarını devirmek ve yirmibirinci yüzyıldaki yaşayış biçimimizi değiştirmek. Bilginin akış şeklini, kurumların iktidar biçimini, besin, moda, taşit ve kültür endüstrilerinin amaçlarına erişme yöntemlerini değiştireceğiz. Her şeyden önce, kitlesel medya ile etkileşimimizin ve toplumumuzda anlamın üretiliş şeklini değiştireceğiz.” Kalle Lasn, “Tasarım Anarşisi”, çev. Mehmet Emir Uslu, *Grafik Tasarım Kuramı* içinde, der. Helen Armstrong, (İstanbul: Espas Yayınları 2007) s.107.

Tasarımın Ekonomi Politikliği “İnsanı Yaratan Tasarım”

“Anlaşılması önemli olan nokta, reklamcılığın ve reklam için hamiliği yapan kitlesel medya programlarının, gerçek anlamda bir değer yaratmak yahut tutum üretmek yerine, mevcut hakim tutumları yansıtip sömürdükleridir. Böyle yaparak bu tutumları pekiştirip yaygınlaştırdığı kesindir, ama bunların kaynağı olduğu söylenemez... mevki düşkünlüğü, özentisi; sosyal, ırkçı ve cinsiyetçi ayrımcılık; ben-merkezcilik ve başkalarına ilgisizlik; kıskançlık, oburluk, gözü doymazlık ve yükselmek uğruna acımasızlık; bunların hiçbiri reklamcılığın icadı olmamakla beraber, kullandığı ve cazip bulduğu tutumlardır.”³⁶

olarak saptadığı her nokta; reklamların tasarlanmasından yer aldıkları mecralara ve tüketimine kadar konusu olan ürünlerin tarihsel üretim ilişkileri içinde değerlendirilmesi, sürece ilişkin önemli görülen her unsurun soyutlanarak gereksiz detaylardan arındırılması ve bu bilinçlilikle tekrar ilerleyici somut gerçeklere ulaşılması, ardından, evet bilimsel olarak ‘reklamlar kötüdür ya da değildir’ denilmeye başlanabileceğini yani eleştirel ekonomi politik yaklaşıma ihtiyaç olduğunu açıkça vurgulanmaktadır.

Evet, konumuz reklam ve dolayimleri değil ancak tasarımın önemli uygulama alanlarından biri olan reklam örnekleriyle çalışma evrenini oluşturan bir araştırmacının tarihsel süreçten, ekonomik hareketlilikten, soyutlama ve ilerleyici somutlama evrelerinden yoksun çalışması, ancak örneğin yalnızca ‘kadın bedenine’ indirgenmiş sığ bilgiyi yansıtabilir: “Reklamlarda kadın bedeni kullanılmaktadır ve tüketimi artırdığı için kötüdür” ya da “Reklamlarda kadın bedeni kullanımı, kadın bedenini metalaştırmaktadır” gibi çıkarımlarda sorunun ana kaynağı nedir, uyarı, öneri, çözüm? Dolayısıyla tasarımın ekonomi politikliği, sığ bilginin/ düşüncenin/gözlemin ulaştığı (aslında ulaşamadığı) örneğin ‘tüketim çılgınlığı’ saptamasının bilimsel olarak açıklanamayan gözlemlerle ilişkilendirildiği her çalışmada, bir çok insanın sosyal ve maddi yaşamını

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355

36 Poul Baran, “The Longer View” içinde “Theses on Advertising”, aktaran Douglas Dowd, a.g.e., s.207.

Devrim BARAN

oluşturan devasa hareketliliğin (örneğin tasarım gibi) incelenmesi, derin bilimsel soyutlamaların yapılabilmesi şansını yaratır.

Tasarımın ekonomi politiği (tıpkı medya çalışmalarında yer verilen medyanın ekonomi politiği gibi), sahiplik ilişkileri üzerinden şekillenen ekonomik yapısının, üretimin ve dolayısıyla içeriğin metalaşan dönüşümünün, dağıtım tekeli vb. soyutlamaları ile gerçekleşen somut göstergelerini önce oluşturur, ardından tasarım kavramını seçilen örnekler üzerinden tekrar değerlendirerek toplumsal etkilerini saptayabilir. Dolayısıyla iletişim ve güzel sanatlar alanında sık rastlanan araştırma yöntemi olarak göstergebilim³⁷ yöntem ve çıkarımları ancak yardımcı söylemler oluştururken kullanılmalıdır. Yani kuralsızlığı gereği bilimsel derinliği olan herhangi bir çalışmanın ana omurgası yapılamayacak bir seçimdir. Dolayısıyla, buradan bir araştırmanın kuramsal yapısı eğer göstergebilim vb. bir yöntemle sonuca bağlanıyorsa o çalışmada kolaycılığın tercih edildiği ve bilimsel yeterliliğinin tartışmalı olduğu sonucu da çıkarılabilir.

Tasarımın Ekonomi Politiği İçin Şematik Bir “Anlatım Tasarımı”

Bu çalışmada “tasarımın ekonomi politiği” için oluşturulmaya çalışılan yöntemsel ve kuramsal anlatıyı şematik bir dil kullanarak sonuca bağlamanın, şimdiye kadar farklı alanlar olarak görülen tasarım ve ekonomi politik birlikteliğinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacağına inanılmaktadır. Dolayısıyla Marks’ın “sosyal varlık” deyimiyile kavramsallaştırdığı yapıyı köklü dönüşümlere uğratan tasarımın (toplumları çevreleyen ve

37 “Göstergebilimsel analiz: Göstergebilimsel araştırma (a) “bir şeyi anlamlandıran” her şey ve (b) bu şeyleri üreten her pratik için kullanılabilir. Bu şey bir trafik işaretinden bir televizyon programına kadar çeşitlenir... Göstergebilim analizi tasarımın nasıl yapılacağıyla ilgili... belirlenmiş adımları/akışı olan bir kurallar dizisi yoktur... Bence, Türkiye’deki tezlere ve göstergebilimsel yaptıklarını söyleyenlere çok dikkat edin.” İrfan Erdoğan, *Pozitivist Metodoloji ve Ötesi* (Ankara: Erk Yayınları 2012), s. 152.

Tasarımın Ekonomi Politikği “İnsanı Yaratan Tasarım”

duyumsanabilen insan eli/yaratımı nesnel olarak) kavramsal olarak şekil 1’deki görünümüyle şematik anlatımı oluşturulmaya başlanabilir:

Şekil 1

Burada daha önce örnek olarak kullanılan “mızrağı keşfetmemiş insan bilincinin” eksikliği açıkça fark edilebiliyor. Çünkü daha sonra tasarım kavramının yer alacağı kısımda, gereksinimler ya da neslin devamlılığı için geliştirilen hayatta kalma becerilerinin soyutlanarak düşünüldüğü görülmektedir. Sol tarafta doğada³⁸ var olan ve kullanılmaya hazır maddeler³⁹, sağ tarafta ise doğayı dönüştürmeye hazır insan emeği, ilk

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355

38 “Doğa: Geniş anlamda görünüş biçimlerinin sonsuz çokluğu içinde, tüm maddi eşyaların, yapıların ve süreçlerin topluluğu... Bu anlamda doğa kavramı, evren, uzay boşluğu, madde ve nesnel gerçek kavramları ile özdeştir. Doğa durmadan yeni biçimlerin doğduğu, diğerlerinin yok olup gittiği bir gelişim süreci içinde sonsuza dek ve bitimsiz varolur... Toplum, doğanın gelişiminden çıkar ve her zaman doğanın bir parçası olarak kalır. Ama toplumun doğuşu, doğanın gelişim çizgisindeki en yüksek nitelik sıçraması anlamına gelir; çünkü toplum kendisi dışında kalan doğayı karşısına alma, onu çalışarak belirli amaçlar doğrultusunda değiştirme yeteneğini kazanır... İnsan toplumunun doğuşu ve gelişimiyle birlikte... oluşan etkileşim alanı içinde insanlar, kendilerini çevreleyen doğayı, tarihsel bir süreç içinde, teori ve pratikte gittikçe daha kapsamlı olarak öğrenir; kendine mal eder, yani onu tanır; onun bilgisini edinir ve insan ihtiyaçlarının giderilebilmesi için ondan yararlanmak amacıyla onu değiştirir.” Manfred Buhr, Alfred Kosing, a.g.e., ss. 122-123.

39 “Madde: İnsan bilincinden bağımsız, onun dışında varolan, duyularla algılanabilen ve bilinç tarafından imgeleştirilip yansıtılan nesnel gerçek... Diyalektik maddeciliğe göre maddeyi, özel, değişmez, bütün eşyaların kökeninde yatan bir

Devrim BARAN

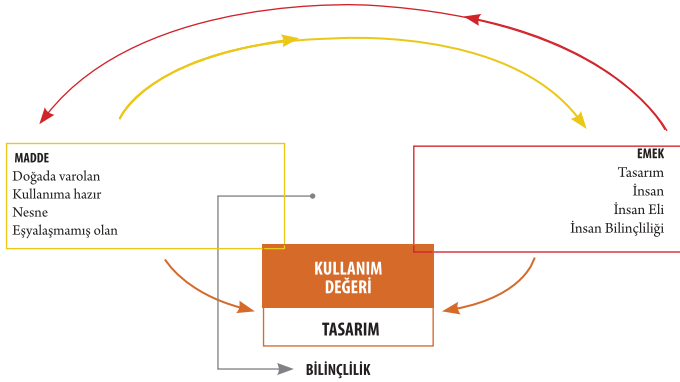
kullanım değerini oluşturacak tasarım etkinliği için hazır beklemekteler. Şemalaştırılan bu dönemde, koşulların sürekliliğini sağlamak için geliştirilen birkaç refleks (mavi, yeşil ve kırmızı okların temsil ettiği) haricinde bir bilinçlilikten (yetenek, bilgi, birikim vb.) bahsedemiyoruz. Bu ilk şema çok önemli: Henüz iki ayrı cephe gibi duran bu bileşenler çatışmaya girmeden yalnızca kendi etkinlik alanları içinde ve 'doğasındaki yetenekle sınırlı' olarak beklemektedir. İnsanın üşüdüğünde mağaraya sığınmayı ya da vahşi yaşamdan korunmak için kaçmayı denediği bir dönem olduğu gözden kaçırılmamalıdır. İki cephe arasındaki **ilk temas** (mızrak örneğiyle açıklandığı gibi) ise, üşüdüğünde hayvan postlarını kullanmayı, vahşi yaşamdan kaçmadan kendini koruyabilecek aletler geliştirebilmesini olanaklı hale getirecek tasarımı (aleti, çevreyi) tasarlayacaktır. Bir sonraki şekilde tasarım üzerinden gelişen insan bilincini, o bilinçliliğin oluşturacağı yeni tasarımları, tasarlanan aletlerin kullanımıyla tasarlanabilen yeni ve yeni aletleri yani gelişmeye devam edecek insan bilinçliliği gösterildiğinde, bu yaşamın artık hiçbir zaman ilk günkü gibi savunmasız ve bilinmezlerle dolu olamayacağını düşünmek zor olmasa gerek.

Şekil 2 ile karşılaşıldığında ilk düşünülecek olan, karşılıklı cepheler olarak kendi etkinlik alanlarında varlıklarını sürdüren unsurların çatışmaya başlamış olduğudur. Doğada bulunan bir ya da daha çok maddenin 'kendi başına özü' ya da 'birleştirilerek' oluşan yeni halinin (dönüşümünün/

cevherde arayamayacağımız gibi, maddeyi kendisinin bir türüyle ya da biçimiyle özdeşleştiremeyiz... Madde yaratılmaz ve yok edilemez, sonsuza değin hareket içindedir ve durmadan yeni görünüş biçimleri ve gelişim ürünleri ortaya koyar. Maddenin en yüksek gelişim ürünü, insan bilincidir... çünkü bilinç, yalnızca maddenin bir ürünü olmayıp tersine <<nesnel sürecin biçimlerinden biri olan>> (Lenin) toplumsal pratik temeli üzerinde, maddeyle karşılıklı etkileşmeye girerek, maddenin biçimlenmesinde git gide daha çok etkili olur; böylece maddenin bilinçli olarak, istenilen amaçlar doğrultusunda değiştirilmesi, biçimlenmesi mümkün olur." Manfred Buhr, Alfred Kosing, a.g.e., ss.262-263.

Tasarımın Ekonomi Politikliği “İnsanı Yaratan Tasarım”

tasarımının), insan eli dolayımıyla (çatışmayla/emekle) kazandığı yeni formun adı ‘yararlılıktır’ ve her zaman bir **kullanım değeri alanı** yaratır.

Şekil 2

‘Kullanım değeri alanı’, tasarlanarak işlevsellik kazanan, barınma ihtiyacının giderileceği alanlar, beslenme alışkanlıklarının (avcılık hariç) gerektirdiği alet edevat vb. tasarlanmış nesnelere bütününden oluşur. Tasarlanan madde (yani doğada varolan ve hep başka biçimlerde karşımıza çıkan ve de asla yok olmayan), artık emek (insan eli) üzerinden eşyaya dönüşmektedir. Bir önceki şemada (Şekil 1) gerekliliklerinin bilincinde olan insanın (yeşil, kırmızı ve sarı oklar), bu şemada (Şekil 2) çatışmaya başladığı, iki cephenin unsurlarını kullanarak tasarlanmış nesnelere oluşturduğu kullanım değerinin (tasarlanmış nesnelere, çevre) gelişen bilinçliliğin bir göstergesi haline geldiği anlaşılabilmektedir. Bu dönüşümün yarattığı bilinçlilik uygarlık tarihinde insanoğlunun ilk adımıdır ve aslında Şekil 2’deki şemayla anlatılan şey, henüz yaşamında kavramsal olarak hissedemediği tasarım kavramının yaşamsal üretim içinde kaçınılmaz olduğudur.

Tasarlanan aletin (tasarımın) işlevinin ön planda tutulduğu, insanların ‘kullanım değeri alanında’ bulunan herhangi bir eşyayı (tasarım ürününü) yalnızca kullanarak (kullanım değerinden yararlanarak) tasarımcısı/üreticisi

Devrim BARAN

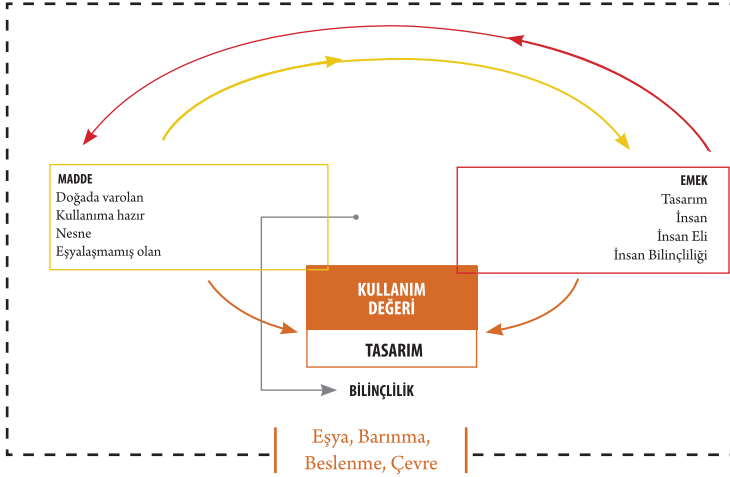
hakkında bilgi sahibi olamadığı zamanlardan bahsedilmektedir, çünkü ‘kullanım değeri’ sosyal bütüne (topluma) bağlı olmasına rağmen, sürece halen iktisadi katman dahil olmadığı için sosyal üretim ilişkisinin ifadesi ve ekonomi politiğin konusu olarak değerlendirilememektedir. Bu durumu Marks şöyle dile getirmektedir:

“Mesela, meta diye kullanım değeri olarak bir elması ele alalım. Elmasa bakmakla onun bir meta olduğu görülmez... (doğada bulunduğu şekliyle) yani kullanım değeri olarak, meta değil elmadır. Kullanım değeri olmak meta için gerekli bir şarttır, ama kullanım değerinin meta olmakla bir ilgisi yoktur (kullanım değerinin ille de meta olması gerekmez). Kullanım değeri her türlü kesin ekonomik ilişkinin dışında kalınca yani sadece kullanım değeri olarak ele alınınca, ekonomi politiğin konusu olmaktan çıkar.”⁴⁰

Yukarıdaki şematik anlatımlar (Şekil 1 ve 2) bize tasarımın ekonomik ilişkiler dışında kalan kısmına ilişkin yol gösterebilecek bir anlatıma sahiptir. Kullanım değerinin, değişim değeriyle oluşan maddi temeli meydana getirdiğinin ve bir ekonomik ilişkiyi başlattığının anlatılacağı bir sonraki şemaya geçmeden önce insanların halen ihtiyaçları kadar ve kişisel ya da ortak üretimde (tasarladıkları nesnelere/eşyalarla gereksinimlerini karşıladıkları) buldukları unutulmamalıdır.

40 Karl Marks, *Ekonomi Politiğin Eleştirilmesine Katkı*, a.g.e., s. 12.

Tasarımın Ekonomi Politikği "İnsanı Yaratan Tasarım"

Şekil 3

Şekil 2’de oluşan bilinçliliğin Şekil 3’te, madde ile emeğin birleşimiyle oluşan kullanım değerinin şartlandığı ürünlerin artık tüm süreci kapsayacak aşamaya geldiğini göstermesi (kesik çizgili alan) açısından önemlidir. Burada dikkate alınması gereken önemli bir katman daha vardır. Kullanım değeri yaratan bilinçliliğin eşya, çevre ya da çalışmaya dönüşen akışkanlığı aynı anda ters yönde de çalışmakta ve bu sefer, eşyanın kullanımıyla oluşan deneyimin oluşturduğu (istense de istenmese de) bilinçlilik ile şartlanan tasarımın geliştiği/derinleştiği etkileşimli bir gölge katman var olmaktadır. Birbirinin sebebi olarak gelişen, hareket eden ve varlık bulan bu katmanlar insanın düşünmeye devam ettiği sürece kendi alanı içinde kimi zaman hızlı kimi zaman daha yavaş hareket etmeyi sürdürecektir. Ayrıca Şekil 3’te ‘eşya, barınma, beslenme, çevre’ için kullanılan turuncu renk ile oluşturulan soyutlama, evindeki kumaş parçalarını (maddeyi) yan yana getirerek dikip (emek) bir çantaya (ürün) dönüştüren insanın basit aktivitesi kadar yaşamın içindedir ve böyle olması da gerekmektedir; çünkü her gün binlercesi değişik coğrafyalarda gerçekleştirilmektedir.

Devrim BARAN

Bu gelinen noktada “gereksinimler” (gereksinim ifadesiyle, Şekil 3’te ‘eşya, barınma, beslenme, çevre’ çerçevesi tarafından önceki iki aşamanın aynı anda kapsandığı durum/görünüm anlaşılmalıdır.) olarak soyutlanan durumun yalnızca duyumsanabilen nesnelere kapsadığı düşünülmemelidir. Marks’ın da dile getirdiği gibi: “*Bu gereksinimlerin niteliği ister mideden ister hayalden çıkmış olsun*”⁴¹ değişen bir şey olmayacaktır. Dolayısıyla fiziksel ya da zihinsel emeğin, tasarımla şartlanan kullanım değeri olduğu rahatlıkla söylenebilir. Öneme sığınarak biraz uzun tutulan Marks’ın aşağıdaki alıntısında kullanım değeri şöyle anlatılmaktadır:

*“... Kullanım değerinin sadece kullanım bakımından değeri vardır ve bu değer, ancak tüketim süreci içinde gerçekleşir. Aynı kullanım değerinden türlü şekillerde faydalanılabilir. Bununla beraber, onun kullanılma imkanlarının tümü, belirli özelliklere sahip bir obje oluşuyla [tasarımıyla] sınırlanmıştır. Üstelik kullanım değeri sadece nitelik bakımından değil nicelik bakımından da belirlenmiştir... Sosyal ihtiyaçları karşılmasına yani sosyal bütüne (topluma) bağlı olmasına rağmen kullanım değeri, sosyal üretim ilişkisinin ifadesi değildir... Kullanım değeri olmak meta için gerekli bir şarttır ama, kullanım değerinin meta olmakla bir ilgisi yoktur. Kullanım değeri her türlü her türlü kesin ekonomik ilişkinin dışında kalınca yani sadece kullanım değeri olarak ele alınca, ekonomi politiğin konusu olmaktan çıkar; ancak kesin bir şekilde belirlenmişse ekonomi politiğin konusuna girer. Kullanım değeri o zaman, üstünde doğrudan doğruya belirli bir ekonomik ilişkinin yani mübadele değerinin yükseldiği maddi temeli meydana getirir.”*⁴²

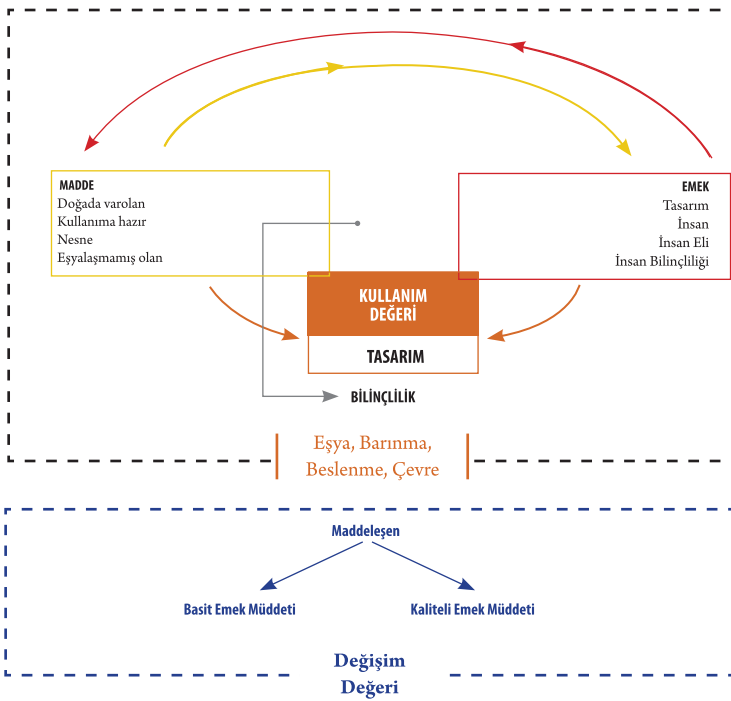
Son olarak gereksinimlerin (gerekliliğin) var edilmeleri düşüncesinin görünen varlıklara dönüştükleri tasarım sürecinin, kullanım değerini artıran ya da azaltan belirleyici bir özelliğe de sahip olduğunun altının çizilmesi gerekmektedir; çünkü nesnelere buldukları biçim özelliklerini kazandıran

41 *A.g.e.*, s.14.

42 *A.g.e.*, ss.11-12.

Tasarımın Ekonomi Politikliği “İnsanı Yaratan Tasarım”

bir değerdir. Aynı işi gören iki farklı eşyanın sahip oldukları farklı tasarımlar nedeniyle oluşan daha kolay, daha üretken, daha hızlı oluşu gibi deneyimsel yargıların, aslında tasarımın şartlandığı tipik bir kullanım değeri ifadesi olduğu, ekonomi politikğin konusu olacak aşamaya gelinirse de benzer ürünler arasındaki seçim ve yönelimleri belirlediği bilinmelidir.

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355

Bu aşamaya kadar maddeye değen insanın, onun elinin, emeğinin ve gereksinimlerinin yarattığı kullanım değerini saptadık. Şekil 4’le birlikte işin içine ‘değer’ kavramı girmektedir. İnsan emeğinin ürünü olarak tasarlanan bir nesne, evet yararlılığı üzerinden bir kullanım değeri yaratır ve tasarımın

Devrim BARAN

fiziksel özellikleri (yapıldığı/dönüştürüldüğü madde ya da işlevselliği gibi) ile değişkenlik gösterir. Şekil 4'te kadar insan kendisi ya da içinde yaşadığı toplum için emeğini yalnızca kullanım değerini düşünerek maddeleştirirken (yani onun için yalnızca kullanım değeri mevcuttu), artık ihtiyaç hissedilen bir gereksinimin karşılanması amacıyla kendi emeğinin ürünü olan bir nesneyi, ihtiyaç duyduğu başka bir nesne ile değiştirmek istediğinde, değişim değeri gibi güçlü yeni bir kavram yaratılmış olacaktır: Emek, metaya (alış verişe konu olan) dönüşmektedir. Görünüşte bireysel ihtiyacın sonucu olarak tasarlanan nesneden bir farkı olmayan metanın doğuşu, bireysel gereksinimleri karşılayan insan etkinliğini 'insanlararası' (satıcı-alıcı) düzeyine taşır. İşte Şekil 4'te şemaya eklenen değişim değeri, kullanım değerlerinin birbirleriyle değiştirilebildikleri nicelik ilişkisi olarak altı tane su testisiyle bir kilo tütünün aynı değişim değerini temsil ederken satıcı ile alıcının ihtiyaç ya da istek dengesini de yaratır. "*Kullanım değerleri arasındaki nitelik farkının kaybolduğu eşdeğerler olarak bu ürünler aynı emek miktarını temsil eder. Farklı ürünlerde eşit miktarlarda maddeleşen emeğin altında, demirde, buğdayda ya da ipekte bulunması önemli değildir.*"⁴³ Yani değişim değeri olarak, tasarlanan bir nesnenin kullanım değeri bir başka tasarlanan nesnenin kullanım değerine eşittir. Değişimlerin sıklaşması, artık altı tane su testisinin hep bir kilo tütünle belirlenen oran üzerinden değiştirileceği, bir kilo tütün yedi tane su testisi karşılığı elde edildiğinde pahalı, beş tane su testisi ile yapılan değişimin ise ucuz sayılacağı bir aşamadayız. 'Değer' olgusunun ortaya çıkışı işte böyle bir şeydir ve değişimin anlam taşınması için 'kullanım değeri' kavramının zıttı olduğu düşünülmelidir. Bu değişimlerin karşılığı olarak belirlenen oranlar Marks'ın deyimiyle 'sosyal olarak zorunlu emek'⁴⁴ müddeti' olarak adlandırdığı 'sosyal ortalama' üzerinden saptanır.

43 A.g.e., s.13.

44 Emek daha önce açıklanmıştı. Burada Marks'ın emeği basit (gelişme bakımından herhangi bir özellik arz etmeyen her insanın fiziksel yapısında ortalama olarak

Tasarımın Ekonomi Politikası "İnsanı Yaratan Tasarım"

Fark edilebileceği üzere tasarım, ekonomi politikasının konusu olarak toplumsal girift ilişkilerin dokusunda belirmeye başlamış ve artık onu konuşabilmek için derinlemesine gözlem ve soyutlamalar yapılması zorunluluğunu doğurmuştur.

Metanın her iki şartının da gerçekleştiği bu aşama (Şekil 5) bizi salt tüketmek için değil değişim için sürdürülen bir üretim düzeyine, tüm emek düzeylerinde taşımıştır. Dolayısıyla bireyden ayrı olarak ve sahip olduğu özellikleriyle bireyin gereksinimlerini (mide ya da zihin) karşılayacak bir şeydir. Meta sosyal hayatın ürünü, yani "*insan emeğinin sarfedilmesi sonunda maddeleşmesi*"⁴⁵ demektir. 'Sosyal olarak zorunlu iş zamanı' yaklaşımıyla tam anlamıyla kavranabilecek 'değer' kavramı tekel üretimlerin emeği ile oluşmuş olsa da her türlü kişisel özellikten arınmış görünür, çünkü değer sosyal bir gerçekliktir. Kişisel olan her şey sınırlı ve somut bir yapıya sahipken değer sosyal bir ilişki olan değişim içinde gerçekleşen sosyal bir gerçekliktir, yani soyut bir yapıya sahiptir.⁴⁶

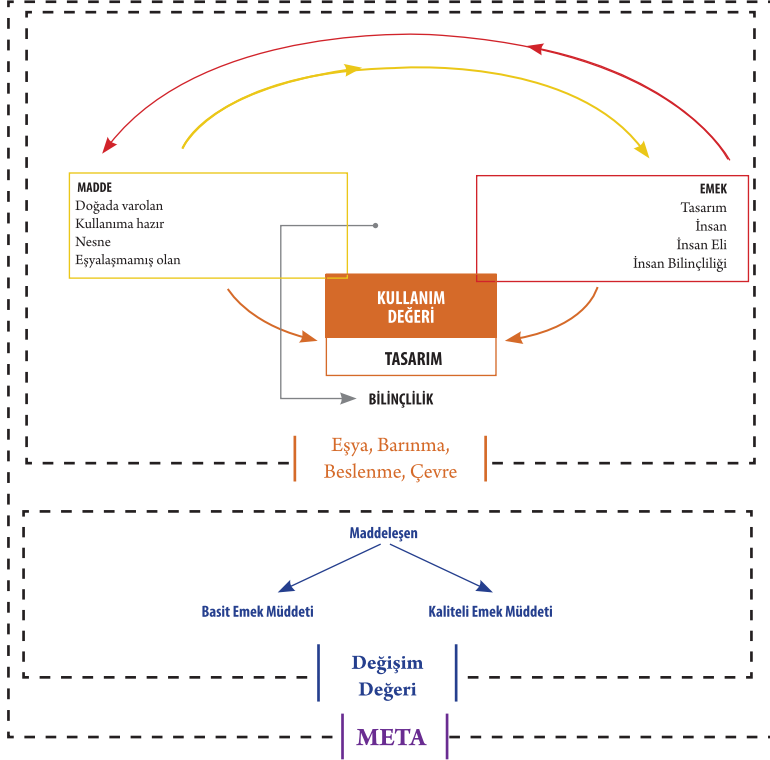
Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355

bulunan basit kuvvetin kullanılması) ve kaliteli (emeğin uygulamaya geçmesinde etkisi bulunan ve bunun gücünü basit emeklerin sosyal ortalamasının üzerine taşıyan başkaca emek unsurlarını barındıran) emek kavramları anlatılmak istenmektedir.

45 Karl Marks, *Ekonomi Politikasının Eleştirilmesine Katkı*, a.g.e., s.13.

46 Jean Baby, *Ekonomi Politikasının Temel Prensipleri*, çev. C. Karakaya, (İstanbul: Sosyal Yayınları 1975), s.106.

Devrim BARAN

Şekil 5

Dolayısıyla değer kavramının üretim-tüketim sürecinin hiç azalmayan geriliminden aldığı gücü ile; tasarımın üretiminde ve dağıtımında, toplumsal maddi üretimde ya da sahiplik ilişkilerinde, ekonomik temelde meydana gelen ve üstyapıyı etkileyebilecek çatışma ortamlarında kendini hissettiren varlığı bilimsel gözlemin soyutladığı somut gerçekler üzerinden konuşulabilecek derinliğe ulaşmıştır. Marks'ın dediği gibi 'tıpkı pasın, havanın ya da insan kanının bileşiminde oksijenin bulunması' gibi insan elinin değdiği her türden maddenin görünen bileşiminde de olgusal bir değişime uğramaksızın tasarım vardır. Son olarak basit emek tanımıyla gündelik yaşamı yaratan tasarımlar, kaliteli emek ile de teknolojiyi görünür

kılan her türlü değer, bir tasarım ürünü olarak karşınıza gelebilir ve sizin onları bilgisayar, otomobil ya da balta olarak adlandırmanız hiçbir kavramsal değişime yol açmayacaktır.

Sonuç

Bu çalışma genelinde öne çıkarılan düşünce tek cümle ile özetlenmek istense şöyle denilebilirdi: Tasarımın gelişim/dönüşüm izi, ancak ekonomik ve sosyal değişim içinde olan toplumların dönüşen aşamalarında gözlemlenebilir; dolayısıyla tasarım düşüncenin madde ile kurduğu 'ilk ilişkinin' de adıdır. Sonuç olarak bir toplumsal yapıyı oluşturan bireylerin her birine ulaşan/değen tasarım, maddesel ve düşünsel hayatlarını dönüştüren ve oluşturan araçların tümüdür. Bu çıkarımın yapılabilmesini olanaklı kılan eleştirel ekonomi politik yöntem üzerinden tasarımı bireysel ve toplumsal düzlemlerde şu temel görünüşler ile sonuçlandırmak mümkün görünmektedir:

1- Tasarım insanın maddesel, duysal ve düşünsel hayatını şartlandıran olguları tanımlama becerisiyle maddesel ve ideolojik gelişmeler içinde gerçekleşen/belirginleşen kişisel bağımlılığına ek olarak iş yapma yeteneğini anlaması ve geliştirmesi ile elde ettiği araçların/yapıtların tümüdür.

2- Tasarım toplumsal yapının bir unsuru olarak kendini doğa ve maddenin bileşenleri, bu bileşenlerin üretimi ve değişimi süreçlerinde konumlandırmaya çalışan insanın toplumu ve sınıfları tanıması, böylece ideolojik olguların karşılıklı bağımlılık ve eylemliliğini (bir parçası olduğu toplumsal yapıyı dönüştürürken) deneyimlediği araçların/yapıtların bütünüdür.

3- Tasarım, insanın kendisi ve çevresindeki herkesle kurduğu sonsuz ilişki içinde geliştirdiği kişisel ve genel kavrayışları anlamayı ve anlatmayı duygululuğun ve düşüncenin yaratıcı çıkarımları ile gerçekleştirirken kazandığı araçların/yapıtların hepsidir.

Devrim BARAN

KAYNAKÇA

Aristoteles, *Poetika*, çev. Furkan Akderin, (İstanbul: Say Yayınları 1987).

Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Saffet Babür, (Ankara: BilgeSu Yayınları 2007).

David Ricardo, *Ekonomi Politğin ve Vergilendirmenin İlkeleri*, (İstanbul: Belge Yayınları 2007).

Diderot, D'Alembert, *Ansiklopedi ya da Bilimler, Sanatlar ve Zanaatlar Açıklamalı Sözlüğü* çev. S. Hilav, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 1996).

Douglas Dowd, *Kapitalizm ve Kapitalizm'in İktisadı - Eleştirel bir tarih*, çev. Cihan Gerçek, (İstanbul: Yordam Kitap, 2013).

Helen Armstrong, *Grafik Tasarım Kuramı*, (İstanbul: Espas Yayınları 2007).

İrfan Erdoğan, *Pozitivist Metodoloji ve Ötesi*, (Ankara: Erk Yayınları 2012).

İşaya Üşür, *Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları*, (Praksis, sayı 10, 2003).

Jean Baby, *Ekonomi Politğin Temel Prensipleri*, çev. C. Karakaya (İstanbul: Sosyal Yayınları 1975).

Joseph Billiet, *Sosyal Oluşum ve Sanat*, çev. Mehmet Doğan (İzmir: Kovan Kitabevi Yayınları 1966, Halkın Sesi Matbaası).

Karl Marks, *Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı*, çev. Orhan Suda (İstanbul: May Yayınları 1974).

Karl Marks, *Kapital*, çev. Alaattin Bilgi, Cilt I (Ankara: Sol Yayınları, 2004).

Tasarımın Ekonomi Politikliği "İnsanı Yaratan Tasarım"

Karl Marks, *1844 Elyazmaları*, çev. Kenan Somer, (Ankara: Sol Yayınları, 1993).

Karl Marks, *Komünist Manifesto*, çev. Etem Levent Bakaç, (İstanbul: Zeplin Kitap, 2015).

M. Sağocak, *Tasarımın Sosyo-Kültürel Boyutu*, (İstanbul: MEGARON YTÜ Mimarlık Fakültesi E Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, 2007).

Manfred Buhr, Alfred Kosing, *Bilimsel Felsefe Sözlüğü*, (İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları 1999).

Maurice Bouvier, Ajam Jesus vd., *Marksist Ekonomi Sözlüğü*, çev. B. Aren, İ. Yaşar, (İstanbul: Sosyal Yayınları 1977).

Oskar Lange, *Ekonomi Politik: Akımlar ve Bilimsel Bilgilerin Belirlenmesi*, (İstanbul: Ataç Kitabevi 1968).

Oskar Lange, *Ekonomi Politik'in Metodu*, çev. Muvaffak Şeref (İstanbul: Ataç Kitabevi 1966).

P. Nikitin, *Ekonomi Politik*, çev. Hamdi Konur, (Ankara: Sol Yayınları 2012).

Roger Garaudy, *Sosyalizm ve Ahlak*, çev. Selahattin Hilav, (İstanbul: Gerçek Yayınevi 1965).

V. İ. Lenin, *Rusya'da Kapitalizm'in Gelişmesi*, çev. Seyhan Erdoğan, (Ankara: Sol Yayınları 1988).

Üsküdar
Üniversitesi
Sosyal Bilimler
Dergisi, 2017;
sayı: 5,
323-355